

RAŠČLAMBA PRIJEDLOŽNO-PADEŽNIH IZRAZA U UDŽBENICIMA INOJEZIČNOGA HRVATSKOGA

SANJA BARIČEVIĆ

MARIJANA BAŠIĆ

Odjel za kroatistiku

Sveučilište u Zadru

UDK 811.163.42'366.54

DOI: 10.15291/magistra.2816

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 3.12.2018.

Prihvaćeno: 8.2.2019.

SAŽETAK

Ciljevi nastave materinskoga i inoga jezika određeni su funkcionalno-komunikacijskim načelima i podrazumijevaju rad na tekstu. Na početnim razinama ovladavanja hrvatskim kao inim jezikom biraju se kraći i jednostavniji tekstovi, s jednostavnijim jezičnim strukturama, prototipnim riječima, u čijem se poučavanju poštuje načelo prototipnosti, čestotnosti i postupnosti, primjereni polaznicima određenih programa. U radu se raščlanjuju najzastupljeniji prijedlozi te značenjska zastupljenost prijedloga i prijedložno-padežnih izraza u tekstovnom dijelu udžbenika na početnoj razini ovladavanja hrvatskim kao inim jezikom te se na primjeru njihove raščlambe pokušava utvrditi u kojoj se mjeri poštuju navedena načela.

KLJUČNE RIJEČI: *inojezični hrvatski, tekst, prototipnost, čestotnost, prijedlozi, prijedložno-padežni izrazi, značenjska zastupljenost*

1. UVOD

Lingvometodički predložak u nastavi hrvatskoga jezika u sklopu predmeta Hrvatski jezik tekst je na temelju kojega se učenici upoznaju s jezičnim činjenicama. Takvi tekstovi pripadaju različitim funkcionalnim stilovima, zasićeni su jezičnim činjenicama koje se poučavaju, prilagođeni su učenicima, cjeloviti, prirodni i kratki (Težak 1996).

Prema Odluci o Programu hrvatskoga jezika za pripremnu nastavu za učeničke osnovne i srednje škole koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik¹ u odabiru lingvometodičkoga predloška u nastavi inojezičnoga hrvatskoga „treba poštivati načelo od jednostavnijega prema složenom i to s obzirom na teme, ustroj teksta, jezične strukture i rječnik“. Smatra se da na početnim razinama ovladavanja hrvatskim kao inim jezikom oni „trebaju biti kratki, neopširni, pisani razumljivim stilom i jezikom, a s napretkom učenika mogu postajati sve dulji i složeniji“. Što se tiče jezičnih struktura u njima, one „također trebaju biti odabrane u skladu s predznanjem učenika od najjednostavnijih (za učenike bez znanja hrvatskoga ili s minimalnim znanjem) do složenih (za učenike koji nedostavno poznaju hrvatski jezik)“. Ti tekstovi „trebaju biti i leksički prikladni, u početku učenja s najčešćim riječima (onima koje se najčešće pojavljuju u pisanim ili govorenim tekstovima izvornih govornika hrvatskoga jezika), fonološki manje zahtjevnim, u konkretnom ili čestom značenju, a kasnije s rjeđim riječima, obilježenim riječima, riječima u njihovu prenesenom ili manje čestom značenju“. Tumači se kako na početnim razinama ovladavanja inojezičnim hrvatskim „valja birati *prototipne riječi*, one koje najbolje predstavljaju određene kategorije ili skupine riječi“. Odabrani tekstovi trebaju biti na standardnom hrvatskom jeziku, „mogu biti izvorni ili jezično prilagođeni, a valja ih birati s obzirom na dob, predznanje, potrebe i interese korisnika (učenika) Programa“.

Na početnim razinama poučavanja inojezičnoga hrvatskoga i ovladavanja inojezičnim hrvatskim tekstovi² u udžbenicima namijenjenim neizvornim govornicima trebali bi biti što jednostavniji i u njima bi se trebalo voditi načelom prototipnosti, čestotnosti i postupnosti (Hržica 2005: 236).

U ovome se radu na primjeru zastupljenosti prijedloga i prijedložno-padežnih izraza u udžbenicima za poučavanje hrvatskoga jezika na početnoj razini ovladavanja hrvatskim kao inim jezikom pokušava utvrditi koliko su jezične strukture u tekstovima raščlanjenih udžbenika u skladu s navedenim načelima.

¹ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_12_151_3143.html (pristupljeno 12. 12. 2018.)

² „*Tekst* je bilo koji slijed ili diskurs (govoreni ili pisani) koji se odnosi na određeno područje i koji tijekom obavljanja nekog zadatka rezultira, kao potpora ili cilj, kao proizvod ili proces, jezičnom aktivnošću.“ (ZEROJ 2005: 10)

2. UDŽBENICI INOJEZIČNOGA HRVATSKOGA

U procjenu udžbenika mogu biti uključena različita načela. U monografiji *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (Jelaska i sur. 2005) veći je broj radova koji se bave raščlambom udžbenika i priručnika koji se rabe u poučavanju i ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom – dan je pregled priručnika inojezičnoga hrvatskoga (Cvikić 2005), predstavljena je raščlamba udžbenika³ koji se rabe u Hrvatskoj i u inozemstvu i koja je uključila raščlambu formata, broja stranica, broja lekcija, ilustracije, opreme i opremljenosti udžbenika, rječnika, jezika uputa i objašnjenja te tema udžbenika (Blagus 2005a), raščlanjeni su pristup obradi padežnoga sustava u udžbenicima (Hržica 2005), glagolski sustavi (Novak-Milić 2005) te leksička sastavnica udžbenika inojezičnoga hrvatskoga (Blagus 2005b).

Stavovi lektora prema udžbenicima inojezičnoga hrvatskoga predstavljeni su u radu Korljan (2010). Prema istraživanju koje je uključivalo 35 lektora hrvatskoga jezika na stranim visokim učilištima, lektori se najviše koriste udžbenikom *Hrvatski za početnike 1* čije su autorice Marica Čilaš-Mikulić, Milvia Gulešić-Machata, Dinka Pasini i Sanda Lucija Udier (2006), njih 66% (Korljan 2010: 62–63). Način i obradu gramatike u tome udžbeniku 90% ispitanika ocijenilo je odličnom ocjenom. Što se tiče leksičke sastavnice, nju su u najvećem postotku ispitanici ocijenili vrlo dobrom (64%), a vrlo dobrom ocjenom njih 72% ocijenilo je i zadovoljstvo tekstovima udžbenika, dok se s tvrdnjom da je uporaba jezika u dijaloškim tekstovima prirodna i prikladna 27% ispitanika u potpunosti slaže, 63% donekle, a tek se 10% ne slaže „i smatra jezik u dijalozima neprikladnim“ (Korljan 2010: 64–65). Udžbenikom *Učimo hrvatski 1* (1999; Višnja Barac-Kostrenčić i sur.) – služe se na jednom visokom učilištu u Indiji i on je ocijenjen kao vrlo dobar, a udžbenik *Dobro došli* kojim se koriste na jednom visokom učilištu u Rusiji – ocijenjen je kao dobar (Korljan 2010: 66).

³ Obuhvaćeni udžbenici: Jasna Barešić (2002) *Dobro došli 1 – 2*, Zagreb, Sova, Škola za strane jezike; Višnja Barac-Kostrenčić, Miljenko Kovačiček, Sonja Lovasović i Dobrila Vignjević (1999) *Učimo hrvatski 1*, Zagreb, Centar za strane jezike, Školska knjiga, Mladen Engelsfeld (2000) *Croatian Through Conversation*, Zagreb, Mozaik knjiga; Vinko Grubišić (2003) *Elementary Croatian*, Zagreb, Croatian Schools of America and Colorado, Toronto-Chicago & Hrvatski informativni centar, Celia Hawkesworth (2003) *Colloquial Croatian & Serbian*, London, Routledge, Taylor & Francis Group; David Norris (2003) *Teach Yourself Croatian*, London.

2.1. Obrada prijedloga u udžbenicima inojezičnoga hrvatskoga

U posljednjih je dvadesetak godina nastao velik broj radova i monografija koje se bave teorijskom pristupom inojezičnomu hrvatskom te poučavanjem inojezičnoga hrvatskoga (Jelaska i sur. 2005; Cvikić 2016; Češi i sur. 2012).

Pristup prijedlozima i njihovu obradu na razinama A1 – B2 opisuju Sanda Lucija Udier i Milvia Gulešić Machata (2012). Pristup primijenjen u udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika u obradi prijedloga uključuje sintaktičko, semantičko i komunikacijsko načelo (Udier i Gulešić Machata 2012). Takav pristup podrazumijeva da se prijedlozi obrađuju s padežima s kojima se pojavljuju (Udier i Gulešić Machata 2012). Autorice rada suautorice su udžbenika *Hrvatski za početnike 1* (2006; Marica Čilaš-Mikulić, Milvia Gulešić Machata, Dinka Pasini i Sanda Lucija Udier, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb) i taj je pristup u udžbeniku primijenjen. Pristup obradi prijedloga temeljen na spoznajama/načelima kognitivne lingvistike u nastavi inojezičnoga hrvatskoga predložen je u radu Matovac (2014).

Redosljed obrade prijedloga i padeža razlikuje se u udžbenicima inojezičnoga hrvatskoga. Tako je primjerice redosljed obrade padeža: N A L D I G V (*Hrvatski za početnike 1*, 2006), N L G A (Učimo hrvatski, 1999, Barac-Kostrenčić i sur.), N G A D L I V (*Dobro došli*) (Korljan 2010; Hržica 2005). Pristup obradi imenica padež po padež te redosljed obrade N A L D I G preporučuje se kao najprikladniji u nastavi inojezičnoga hrvatskoga, posebice na početnim razinama (Jelaska i Cvikić 2015).

U radu *Padežni sustav u priručnicima za strance* (2005: 235–244) Gordana Hržica raščlanjuje udžbenike: *Dobro došli 1 – 2* (Barešić 2004), *Učimo hrvatski 1* (Barac-Kostrenčić i sur.), *Croatian Through Conversation* (Engelsfeld 2000), *Introduction to the Croatian and Serbian Language* (Magner 1995) i *Colloquial Croatian & Serbian* (Hawkesworth 2003) te gramatike i gramatičke priručnike: *Elementary Croatian* (Grubišić 1995), *Učimo hrvatski* (Cesarec 1997), *Basic Croatian Grammar* (Jelaska 1996, 2001, 2003). Zaključuje kako se „često izlaganje gramatike hrvatskoga jezika približavalo tradicionalnome načinu pisanja gramatike“, što uključuje učenje padeža pomoću padežnih pitanja ili objašnjavanje padežnih uloga pomoću prijedloga, a tek neki od udžbenika „prilagođavaju se bar djelomično načelima prototipnosti, čestotnosti i postupnosti“ (Hržica 2005: 243–244).

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Svrha i cilj istraživanja

U nastavi se uvijek pokušava ostvariti korelacija različitih nastavnih područja unutar poučavanoga predmeta. U istraživanju provedenome za potrebe ovoga rada na primjeru prijedloga i prijedložno-padežnih izraza pokušavaju se utvrditi njihova zastupljenost i njihove prototipne uloge te zastupljenost značenja prijedložno-padežnih izraza kako bi se potvrdila korelacija tekstova i gramatičkoga sadržaja kojim se ovladava odnosno koji se poučava.

3.2. Građa

Kao građa u ovome istraživanju poslužili su tekstovi u sljedećim udžbenicima za početnu razinu učenja hrvatskoga kao inoga jezika čiji su autori izvorni govornici hrvatskoga jezika i koji su pisani hrvatskim jezikom te namijenjeni polaznicima različitih materinskih jezika:

1. Barešić, J. 2007. *Dobro došli 1*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Čilaš-Mikulić, M. i sur. 2006. *Hrvatski za početnike 1*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
3. Kosovac, V. i Lukić V. 2004. *Učimo hrvatski 1, udžbenik i vježbenica s gramatikom*. Zagreb: Centar za strane jezike i Školska knjiga.
4. Barac-Konstrenčić, V. i sur. 1999. *Učimo hrvatski I⁴*. Zagreb: Centar za strane jezike – Školska knjiga.

Udžbenici izabrani kao građa za istraživanje rabe se u poučavanju hrvatskoga jezika na visokim učilištima u Hrvatskoj i izvan Hrvatske (Korljan 2010). Razlikuju se opsegom, brojem cjelina te predviđenim brojem sati za obradu udžbeničkoga sadržaja.

⁴ Dalje u tekstu rad se navodi pod naslovom *Učimo hrvatski* bez broječne oznake.

TABLICA 1. Broj udžbeničkih cjelina i ukupan broj pojavnica u udžbenicima.

Udžbenik	<i>Dobro došli 1</i>	<i>Hrvatski za početnike 1</i>	<i>Učimo hrvatski</i>	<i>Učimo hrvatski 1</i>	Ukupno
Broj cjelina	24	20	17	8	69
Broj pojavnica	8 353	11 862	3 564	1 159	24 938

U tablici 1 prikazan je broj cjelina te broj pojavnica u udžbeničkim tekstovima koji se rabe kao lingvometodički predlošci. Najveći je broj cjelina u udžbeniku *Dobro došli 1*, njih 24. Najviše je pojavnica u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* – 11 862 pojavnica. Udžbenik *Učimo hrvatski* ima 17 cjelina. Međutim broj je pojavnica u njemu gotovo tri i pol puta manji (3 564) nego u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* (11 862). Tako je prosječan broj pojavnica u cjelinama udžbenika *Hrvatski za početnike 1* – 593,10, *Dobro došli 1* – 348,04, *Učimo hrvatski* – 209,65 i *Učimo hrvatski 1* – 144,88.

3.2.1. *Dobro došli 1* (2007)

U udžbeniku *Dobro došli 1* (2007) autorice Jasne Barešić pristup je obradi padežnoga sustava padež po padež. U prvoj se cjelini navode imenice u sva tri roda nominativa jednine i množine te slijedi obrada genitiva, akuzativa i lokativa zajedno, zatim obrada dativa i instrumentala te na kraju vokativa. Međutim padeži se objašnjavaju redosljedom kojim se pojavljuju u tekstu pa nakon nominativa slijedi objašnjenje genitiva s prijedlogom *iz*.

Akuzativ se uvodi, poslije nominativa i objašnjenja genitiva s prijedlogom *iz*, padežnim pitanjima i prijedlogom *za*, a lokativ s prijedlozima *u* i *na* te se uz padežna pitanja uključuje i upitni prilog *gdje*. Smjer se prikazuje samo uporabom dativa uz prijedlog *k(a)*.

U posebnoj se cjelini obrađuju padeži koji označavaju mjesto i smjer. Lokativ i genitiv (uz prijedloge *kod* i *ispod*) određuju se kao padeži mjesta, a akuzativ i dativ kao padeži smjera. Slijedi obrada instrumentala kao padeža društva i mjesta u prijedložnome obliku te sredstva u besprijedložnome obliku, potom se obrađuje vokativ. Nakon uvođenja osnovnih padežnih uloga u idućim se poglavljima uloge akuzativa i instrumentala proširuju prijedlozima *pred* i *pod* te se navođenjem novih prijedloga dopunjuje značenja genitiva (usp. Hržica 2005: 237–238). O obradi padeža u udžbeniku *Dobro došli* (2004) Hržica zaključuje: „Redosljed

odudara od klasičnoga, ali ne prati ni učestalost u hrvatskome jeziku. Čini se da se gramatički dio vodi leksičkim, pa se padeži objašnjavaju kako se pojavljuju u tekstovima.“ (Hržica 2005: 237)

3.2.2. *Učimo hrvatski 1* (1999)

U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* (1999), čiji su autori Višnja Barac-Kostrenčić, Miljenko Kovačiček, Sonja Lovasić i Dobrila Vignjević, padeži se uvode u prvoj cjelini te se objašnjava nominativ jednine i množine muškoga i ženskoga roda. Srednji rod nije uključen u objašnjenja, a već u prvoj lekciji navodi se genitiv muškoga i ženskoga roda jednine s prijedlogom *iz*. Objašnjavaju se padeži koji se pojavljuju u tekstu. U drugoj se lekciji uvodi lokativ prijedlozima *u* i *na* te gramatički nastavci za muški i ženski rod jednine imenica. Zatim slijede u četvrtoj lekciji genitiv i akuzativ jednine muškoga i ženskoga roda. Genitiv se određuje prostornim prijedlozima: *oko, pokraj, blizu, do, kod, ispred, iza, ispod, iznad* te *kod* u značenju posvojnosti (u zadatcima). U šestoj lekciji objašnjava se značenje prijedloga *u* i *na* s akuzativom i lokativom. Srednji rod objašnjava se tek u osmoj lekciji, i to samo nominativ i akuzativ jednine i množine. U jedanaestoj lekciji navode se sva padežna pitanja te svi padeži koji se objašnjavaju jedino padežnim pitanjima. Prije objašnjenja svih padeža u dvanaestoj lekciji navodi se sklonidba zamjenica u svim oblicima muškoga, ženskoga i srednjega roda jednine te u trinaestoj lekciji i množinski nastavci i opet naglašeni i nenaglašeni oblici. U petnaestoj lekciji navodi se pridjevska sklonidba ženskoga roda jednine te u šesnaestoj lekciji pridjevska sklonidba muškoga i srednjega roda jednine, a u sedamnaestoj lekciji uvodi se sklonidba pridjeva u muškome, ženskome i srednjemu rodu množine.

Vidljivo je da pristup obradi padežnoga sustava nije ujednačen. „Padeži se objašnjavaju katkad prema broju, katkad prema rodu, katkad dva roda zajedno. Na sklonidbu pridjeva prelazi se prije nego što su obrađeni svi padeži imenica, a neki se padeži i ne spominju. Uporaba prostornih prijedloga koji idu uz genitiv sustavno je objašnjena uz grafičke prikaze. No to je uz razliku između akuzativa i lokativa jedino objašnjenje uporabe padeža u udžbeniku.“ (Hržica 2005: 238)

Lingvometodički predlošci u tome udžbeniku uvelike se razlikuju svojim opsegom. Primjerice, tekst je s najmanje pojavnica *Kamo idu Marija i Ivo?* (5. cjelina) u kojem je, ne uključujući pojavnice u naslovu tek 66 pojavnica, dok je u tekstu u 17. cjelini pod naslovom *Hrvatska* zabilježeno 517 pojavnica te se javljaju vrlo složene jezične strukture, poput pasivnih konstrukcija.

3.2.3. *Učimo hrvatski 1* (2004)

U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* (2004), čije su autorice Vesna Kosovac i Vida Lukić, prije obrade nominativa objašnjava se prijedlog *iz + genitiv* uz imenice muškoga, ženskoga i srednjega roda. U drugoj lekciji uvodi se nominativ jednine imenica i pridjeva u muškome, ženskome i srednjemu rodu. U trećoj lekciji obrađuju se prostorni prijedlozi s genitivom i lokativom jednine u muškome i ženskom rodu te se navodi nominativ jednine i množine muškoga, ženskoga i srednjega roda. U četvrtoj lekciji navode se akuzativni nastavci u muškome, ženskome i srednjemu rodu jednine imenica te se tumači uporaba lokativa s prijedlozima *u* i *na* i navode nastavci za lokativ muškoga, ženskoga i srednjega roda. U petoj lekciji objašnjenjem prezenta uvodi se i akuzativ cilja kao odgovor na pitanje *kamo ideš?* Padeži se dalje objašnjavaju u sedmoj lekciji, prikazuje se sklonidba posvojnih zamjenica u nominativu i akuzativu jednine muškoga, ženskoga i srednjega roda. U osmoj lekciji uvodi se dativ jednine muškoga i ženskoga roda imenica u jednini.

I ovdje je pristup obradi padežnoga sustava neujednačen. Padeži se objašnjavaju kako se pojavljuju u tekstu. Neki se padeži i ne spominju (poput instrumentala), a sklonidba se posvojnih zamjenica uključuje u obradu prije nego što su obrađeni svi padeži imenica. Razlika značenja prijedloga *u* i *na* te objašnjenja nekih prostornih prijedloga s genitivom jedina su objašnjenja prijedložno-padežnih izraza.

Kada je riječ o lingvometodičkim predlošcima, ne može se reći da su u potpunosti u korelaciji s nastavnim sadržajem. Tako primjerice tekst pod naslovom *Gdje živimo?* (3 cjelina) ima 82 pojavnice. Prijedlozi se javljaju s genitivom (*po-kraj prozora, ispod stola, lijevo od*), akuzativom (*za knjige, kroz prozor*), lokativom (*na stolu, u naslonjaču, na podu, na zidu, u kutu*) te s instrumentalom (*sa cvijećem i za stolom*). Pokrivaju ne samo prostorna značenja već i složenija značenja poput namjene (*za cvijeće*). Prijedlog *za* javlja se i s akuzativom i instrumentalom. Nastavnom cjelinom predviđena je obrada prijedloga s genitivom i lokativom, imenice u sva tri roda jednine i množine te sva tri roda pridjeva.

3.2.4. *Hrvatski za početnike 1* (2006)

Udžbenik *Hrvatski za početnike 1* (2006), čije su autorice Marica Čilaš-Mikulić, Milvia Gulešić Machata, Dinka Pasini i Sanda Lucija Udier, padežni sustav uvodi nominativom imenica u jednini i množini muškoga, ženskoga i srednjega roda, objašnjavajući u pet lekcija i potpravila vezana uz morfologiju toga padeža

– dugu množinu, sibilizaciju. Nakon nominativa slijedi obrada akuzativa te se objašnjava njegova uloga s prijedlozima *u* i *na* te *po* i *za*. U sklopu obrade akuzativa obrađuju se oblici i u jednini i u množini te nenaglašeni i naglašeni oblici osobnih zamjenica. S desetom lekcijom uvodi se lokativ te se osim oblika u jednini i množini muškoga, ženskoga i srednjega roda, objašnjava i lokativ imenica na *-ska* te sibilizacija. U dvanaestoj lekciji uvodi se dativ cilja te se objašnjavaju svi prijedlozi s dativom (*prema, k, nasuprot, unatoč/usprkos*), uporaba direktnoga i indirektnoga objekta (objašnjena je razlika značenja akuzativa i dativa) te glagoli s dativnom rekcijom. U četrnaestoj lekciji donosi se sklonidba imenice *posao* (u lekciji *Školovanje, posao, svakodnevnica*). Instrumental društva s prijedlogom *s/sa*, prostora s prijedlozima *pred, pod, nad, među* i instrumental u besprijedložnom obliku u značenju sredstva i vremena obrađuju se u muškome, ženskome i srednjemu rodu jednine i množine u petnaestoj lekciji. Genitiv imenica sa značenjem partitivnosti, posesivnosti i kvalitativnosti obrađuje se u šesnaestoj lekciji. Objasnjavaju se prostorni prijedlozi s genitivom te prijedlozi koji s genitivom znače odsutnost, suprotnost, uzrok i vrijeme – *bez, protiv, zbog, poslije, nakon* i *prije*. U lekciji koja slijedi objašnjavaju se genitiv uz brojeve i datumi. Sklonidba imenica ženskoga roda i-sklonidbe donosi se u osamnaestoj lekciji. U posljednjoj, dvadesetoj lekciji, obrađuje se vokativ.

Iako je padežni sustav moguće objasniti prema vrsti sklonidbe, rod po rod, padež po padež ili padežnim ulogama, na početnoj razini učenja pristup padež po padež smatra se najprikladnijim (usp. Jelaska, Cvikić 2005: 329–333). Upravo je takav pristup primijenjen u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1*, a lingvometodički predloži u korelaciji su s gramatičkim sadržajima.

3.3. Postupak rada

Za potrebe ovoga rada svi su tekstovi iz udžbenika prvo prepisani u računalni program za obradu teksta (Microsoft Office 2013 – Word), a potom kopirani u Excel radi lakše obrade brojčanih podataka i izrade grafičkih prikaza. Utvrđen je broj prijedloga, zastupljenost prijedloga uz pojedini padež, broj prijedložno-padežnih izraza u pojedinom padežu, a zatim značenja prijedložno-padežnih izraza. Pretpostavka je bila da će prototipna značenja biti najučestalija te da će najučestaliji prijedložno-padežni izrazi nositi osnovno značenje padeža u prijedložnome obliku (primjerice, akuzativ – značenje cilja ili lokativ – značenje prostora, instrumental – značenje društva).

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Zastupljenost prijedloga u udžbenicima

U raščlanjenim je udžbeničkim tekstovima ukupan broj pojava 24 938, od toga je prijedloga 1 815 (7,28% svih pojava). Raspon se njihove zastupljenosti u pojedinome udžbeniku kretao od 6,45% do 9,06%. – tablica 2.

Usporede li se ovi podatci s podacima dobivenim istraživanjem koje je provedeno na primjeru Lukina i Ivanova evanđelja (Baričević i Kekelj 2009), prijedlozi u Lukinu evanđelju iznose 7,6%, odnosno u Ivanovu 8,9% ukupnoga broja pojava, može se zaključiti da je udio prijedloga sličan u raščlanjenim udžbenicima (neznatno manji ako se promatraju svi udžbenici – 7,28%). Nadalje, u istraživanju provedenom na sedam funkcionalno različitih vrsta tekstova pisane i govorene građe (Bašić i Jelaska 2010) udio je prijedloga u cjelovitog građi iznosio 8,83%.

TABLECA 2. Broj i udio prijedloga u raščlanjenim udžbeničkim tekstovima.

Udžbenik	<i>Dobro došli 1</i>	<i>Hrvatski za početnike</i>	<i>Učimo hrvatski</i>	<i>Učimo hrvatski 1</i>	Ukupno
Broj pojava	8 353	11 862	3 564	1 159	24 938
Broj prijedloga	539	867	323	86	1 815
Udio prijedloga	6,45	7,31	9,06	7,42	7,28

Udio je prijedloga (tablica 3) koji se pojavljuju s pojedinim padežom, prijedložno-padežnih izraza – 1 692 (6,78%). Ovdje nisu uključeni prijedlozi koji se pojavljuju uz brojeve jer na njih prijedlozi izravno ne utječu, osim kada se pojavljuje sklonidbeni oblik broja. Prijedlozi se pojavljuju i uz priloge u udžbenicima iako u malom broju.

TABLECA 3. Udio prijedložno-padežnih izraza u ukupnom broju pojava pojedinog udžbenika.

Udžbenik	<i>Dobro došli</i>	<i>Hrvatski za početnike</i>	<i>Učimo hrvatski</i>	<i>Učimo hrvatski 1</i>	Ukupno
Broj	509	820	294	69	1 692
Udio	6,09	6,91	8,25	5,95	6,78

U raščlanjenim se tekstovima javlja 45 različitih prijedloga. Prva četiri prijedloga javljaju se s dva (*na, s*) i tri padeža (*u, za*) te su ujedno i najčestotniji prijedlozi u hrvatskome jeziku. Deset najzastupljenijih prijedloga čini udio od 90,48% u

ukupnom broju prijedloga u prijedložno-padežnim izrazima u raščlanjenim udžbenicima (usp. tablica 4).

TABLICA 4. Zastupljenost prijedloga u raščlanjenim tekstovima.

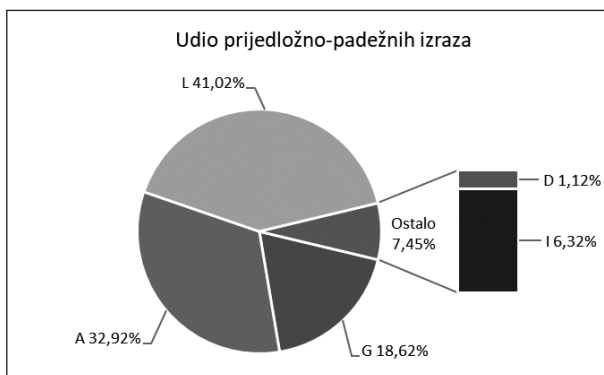
redni broj	prijedlog	Čestotnik	broj pojavnica
1.	u	3	612
2.	na	6	367
3.	za	9	188
4.	s	12	101
5.	iz	23	90
6.	od	17	60
7.	o	26	43
8.	kod	109	29
9.	po	40	26
10.	do	43	15

4.2. Zastupljenost prijedloga s pojedinim padežom

Od ukupnoga broja prijedložno-padežnih izraza u cjelovitoj građi najzastupljeniji su oni u lokativu (41,02%), slijede prijedložno-padežni izrazi u akuzativu (32,92%), genitivu (18,62%) i instrumentalu (6,32%). Najmanji se broj prijedložno-padežnih izraza javlja u dativu (1,12%) – tablica 5 i slika 1.

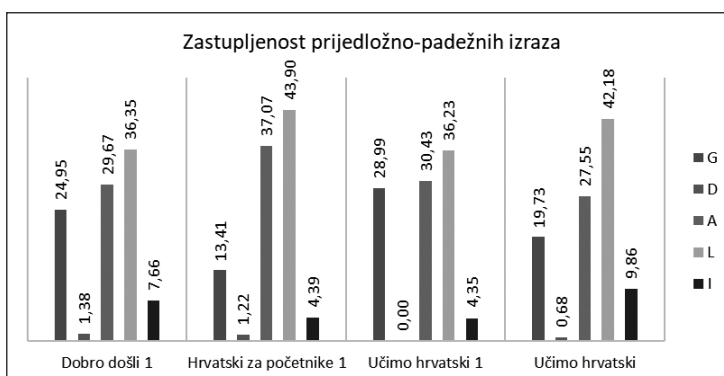
TABLICA 5. Zastupljenost prijedložno-padežnih izraza (u pojedinom udžbeniku).

	G	D	A	L	I	Ukupno
<i>Dobro došli 1</i>	127	7	151	185	39	509
<i>Hrvatski za početnike 1</i>	110	10	304	360	36	820
<i>Učimo hrvatski 1</i>	20	0	21	25	3	69
<i>Učimo hrvatski</i>	58	2	81	124	29	294
Ukupno	315	19	557	694	107	1 692
Udio	18,62	1,12	32,92	41,02	6,32	100

SLIKA 1. Udio prijedložno-padežnih izraza u cjelovitoj građi (N = 1692).

U svim su udžbenicima, kao i u cjelovitoj građi, najzastupljeniji prijedložno-padežni izrazi u lokativu, na drugom su mjestu prijedložno-padežni izrazi u akuzativu, zatim genitivu, instrumentalu i dativu (slika 2).

SLIKA 2. Zastupljenost prijedložno-padežnih izraza u pojedinom udžbeniku.

Prosječna zastupljenost lokativa u građi iznosi 39,66% (raspon 36,23 – 43,90%), akuzativa 31,18% (raspon 27,55 – 37,07%), genitiva 21,77% (raspon 13,41 – 28,99%), instrumentalna 6,57% (raspon 4,53 – 9,86%), a dativa 0,82% (raspon 0 – 1,38%). Najveći je raspon zabilježen kod genitiva, slijede akuzativ, lokativ i instrumental, a najmanja je razlika raspona kod dativa (slika 3).

S genitivom se, prema očekivanjima, pojavljuje najveći broj prijedloga, njih 30. Raspon je u udžbenicima od 5 do 23 prijedloga s genitivom. Najmanji se broj prijedloga pojavljuje s dativom, i to tri prijedloga (*k/ka, prema, nasuprot*). U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* ne pojavljuje se nijedan prijedlog s dativom. S akuzativom se pojavljuje 8 prijedloga, s lokativom 5, a s instrumentalom 6 (tablica 6).

SLIKA 3. Raspon i prosjek udjela prijedložno-padežnih izraza.

U istraživanju koje provode Bašić i Jelaska (2013: 303–304) uz lokativ je 43,66% prijedloga. Dakle, najveći je udio prijedloga s lokativom, više od dvije petine svih prijedloga u raščlanjenim tekstovima otvaraju mjesto lokativu. Slijede akuzativ s 26,81%, genitiv s 19,89%, instrumental s 8,47% te dativ s 1,17%. Genitiv se javlja s 27 različitih prijedloga, uz akuzativ se javlja 8, instrumental 6, lokativ 5 različitih prijedloga te se s dativom javljaju 4 različita prijedloga (Jelaska i Bašić 2013: 304).

TABLICA 6. Broj prijedloga s pojedinim padežom.

	G	D	A	L	I	Ukupno
<i>Dobro došli</i>	23	2	7	4	3	39
<i>Hrvatski za početnike 1</i>	21	3	6	5	4	39
<i>Učimo hrvatski 1</i>	5	0	4	3	2	14
<i>Učimo hrvatski</i>	21	1	5	5	6	38
Ukupno	70	6	22	17	15	130

4.3. Prijedlozi i padežne uloge

4.3.1. Lokativ

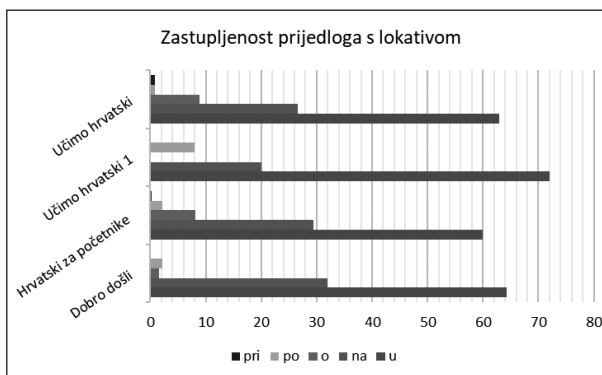
Lokativ je jedini padež koji se pojavljuje samo s prijedlozima i najviše je prijedložno-padežnih izraza u lokativu. On se javlja sa svih pet prijedloga (*Hrvatski za početnike*, *Učimo hrvatski*) ili s četiri prijedloga (prijedlog *pri* pojavljuje se u

udžbenicima *Hrvatski za početnike* i *Učimo hrvatski* (tablica 7)).

TABLICA 7. Zastupljenost prijedloga s lokativom.

	u	na	o	po	pri	ukupno
<i>Dobro došli</i>	119	59	3	4	0	185
<i>Hrvatski za početnike</i>	216	106	29	8	1	360
<i>Učimo hrvatski 1</i>	18	5	0	2	0	25
<i>Učimo hrvatski</i>	78	33	11	1	1	124
Ukupno	431	203	43	15	2	694

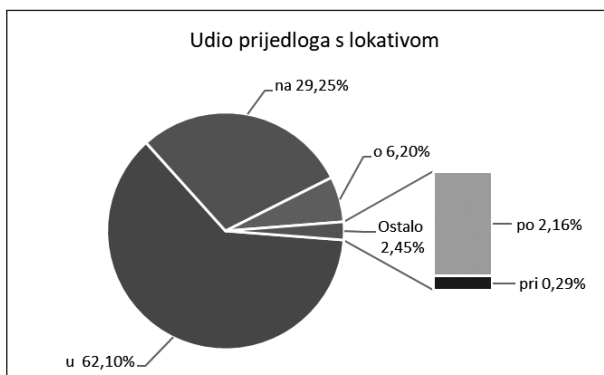
U svim je udžbenicima najzastupljeniji prijedlog uz lokativ prijedlog *u* (raspon 60 – 72%), prijedlog *na* (raspon 20 – 31,89%) i prijedlog *po* (raspon 0,81 – 8%). Prijedlog *o* zastupljen je u tri udžbenika, a prijedlog *pri* u dva. Njihov se raspon u tim udžbenicima kreće od 2,16 do 8,87% (prijedloga *o*) odnosno od 0,28 do 0,81% (prijedloga *pri*) – slika 4.

SLIKA 4. Zastupljenost prijedloga s lokativom.

Udio je prijedloga s lokativom u cjelovitoj građi sljedeći: *u* – 62,10% , *na* – 29,25%, *o* – 6,20%, *po* – 2,16%, *pri* – 0,29% (slika 5). Dakle, udio triju zastupljenijih prijedloga, prijedloga *u*, *na* i *o* u cjelovitoj građi zajedno iznosi 97,55%, a preostalih dvaju prijedloga, prijedloga *po* i *pri*, 2,45%.

Kada je riječ o značenju lokativa (tablica 8), u raščlanjenim je udžbenicima očekivano najzastupljeniji lokativ u značenju mjesta (76,95%). Preostalih 23,05% raščlanjenih lokativa imaju ukupno 8 različitih značenja (slika 6). Među njima najzastupljenija su značenja: tema (6,05%) i vrijeme (5,19%), ustaljenih je izraza 3,03%, vremensko-mjesnih 2,45%, značenja kriterija 2,02%.

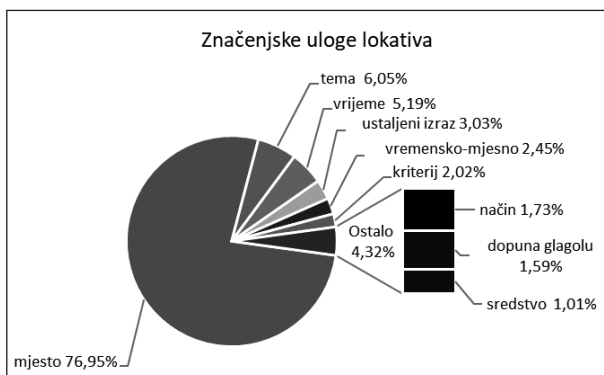
SLIKA 5. Udio prijedloga s lokativom u ukupnoj građi.

Pojedinačni udio ostalih značenja manji je od 2%: način (1,73%), dopuna glagolu (1,59%) i sredstvo (1,01%).

TABLICA 8. Značenjska zastupljenost prijedložno-padežnih izraza u lokativu.

padežna značenja	<i>Dobro došli</i>	<i>Hrvatski za početnike 1</i>	<i>Učimo hrvatski</i>	<i>Učimo hrvatski 1</i>	Ukupno
mjesto	150	269	96	19	534
tema	3	29	10	0	42
vrijeme	5	29	2	0	36
ustaljeni izraz	13	5	0	3	21
način	3	6	3	0	12
kriterij	3	6	3	2	14
sredstvo	1	5	0	1	7
vremensko-mjesno	6	3	8	0	17
dopuna glagolu	1	8	2	0	11
Ukupno	185	360	124	25	694

Usporede li se rezultati u udžbenicima, nakon udjela prijedloga *na* i *u* koji su najzastupljeniji u svim udžbenicima te značenja mjesta, kao njihova prototipna značenja, u udžbenicima *Hrvatski za početnike* i *Učimo hrvatski* najzastupljeniji je prijedlog *o* te značenje teme, u drugim je dvama udžbenicima to prijedlog *po*. Usporede li se rezultati istraživanja Bašić i Jelaska (2013), prijedlozi *u*, *na* i *o* pokrivaju 76,37% značenja lokativa; *na* i *u* mjesto – 60,95% i *o* temu – 15,42%.

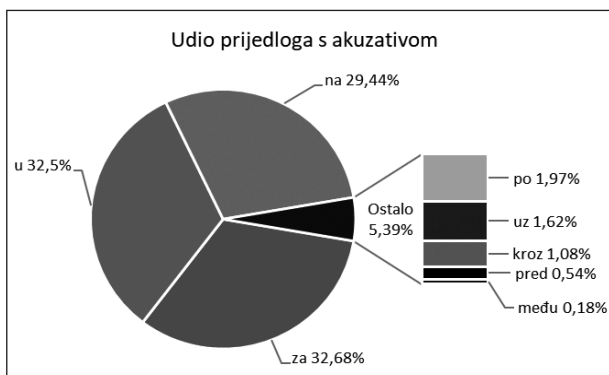
SLIKA 6. Značenjske uloge lokativa.

4.3.2. Akuzativ

Drugi padež po zastupljenosti s prijedlozima je akuzativ. Najzastupljeniji prijedlozi s akuzativom su (tablica 9, slika 7): prijedlog *za* – 32,68%, *u* – 32,5% te *na* – 29,44%. Ostalih šest prijedloga čini tek 5,39% ukupne zastupljenosti prijedložnog akuzativa. Može se zaključiti da je značenje prijedložnog akuzativa „određeno“ navedenim trima prijedlozima.

TABLICA 9. Zastupljenost prijedloga s akuzativom.

	za	na	u	pred	uz	po	kroz	među	Ukupno
<i>Dobro došli</i>	56	45	42	3	2	2	1	0	151
<i>Hrvatski za početnike 1</i>	95	91	100	0	6	9	3	0	304
<i>Učimo hrvatski 1</i>	9	4	7	0	0	0	1	0	21
<i>Učimo hrvatski</i>	22	24	32	0	1	0	1	1	81
Ukupno	182	164	181	3	9	11	6	1	557

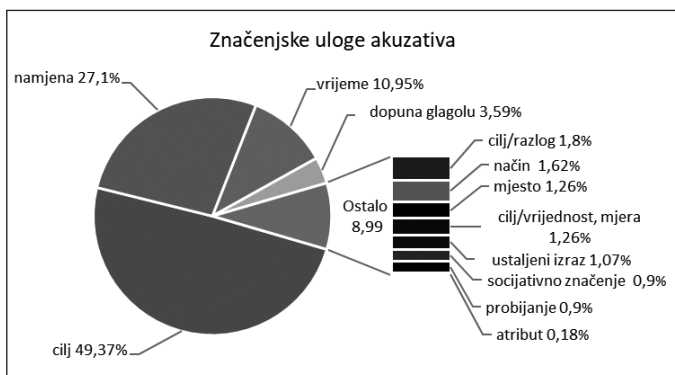

SLIKA 7. Zastupljenost prijedloga s akuzativom.

Najzastupljenije je značenje akuzativa u prijedložnome obliku (tablica 10, slika 8) značenje cilja – 49,37%. Slijedi značenje namjene 27,1%, vremena (10,95%) i dopuna glagolu 3,59%. Ostala značenja čine 8,99% ukupnih značenja akuzativa.

TABLICA 10. Značenjska zastupljenost prijedložno-padežnih izraza u akuzativu.

	<i>Dobro došli 1</i>	<i>Hrvatski za početnike 1</i>	<i>Učimo hrvatski 1</i>	<i>Učimo hrvatski</i>	Ukupno
cilj	65	155	45	10	275
namjena	44	80	18	9	151
vrijeme	27	28	6	0	61
dopuna glagolu	5	10	5	0	20
način	4	5	0	0	9
mjesto	0	6	1	0	7
ustaljeni izraz	2	3	1	0	6
sredstvo	0	0	0	0	0
socijativno značenje	2	2	1	0	5
probijanje	1	2	1	1	5
cilj/vrijednost, mjera	0	3	3	1	7
cilj/razlog	1	9	0	0	10
atribut	0	0	1	0	1
Ukupno	151	303	82	21	557

SLIKA 8. Značenjske uloge akuzativa.

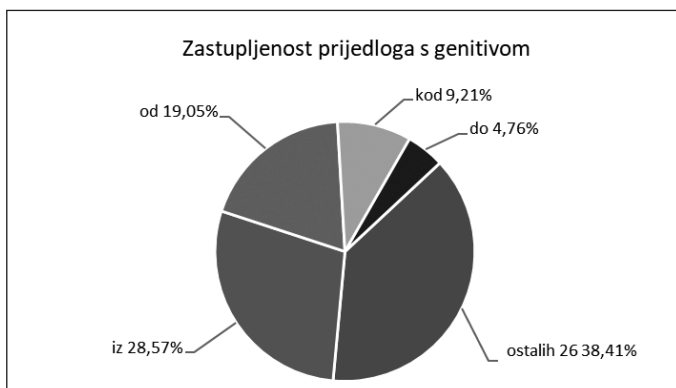
4.3.3. Genitiv

S genitivom se javlja 30 prijedloga te se njima ostvaruje 315 prijedložno-padežnih izraza u genitivu. Prijedlozi koji su najzastupljeniji s genitivom jesu: *iz* 90 prijedložno-padežnih izraza, *od* u 60 prijedložnih oblika genitiva, *kod* u 29 prijedložnih izraza u genitivu te *do* u 15 primjera (tablica 11).

TABLICA 11. Zastupljenost prijedloga s genitivom.

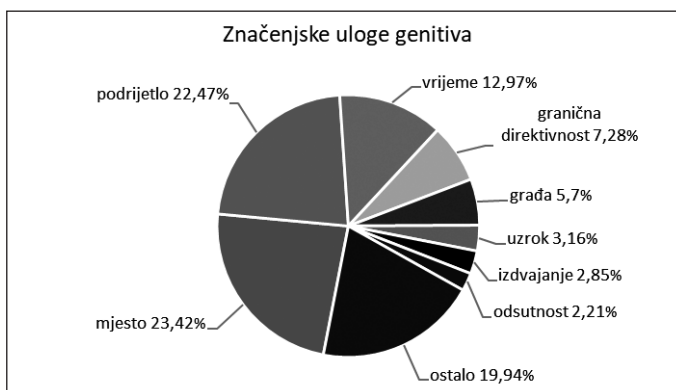
	<i>Dobro došli</i>	<i>Hrvatski za početnike 1</i>	<i>Učimo hrvatski 1</i>	<i>Učimo hrvatski</i>	<i>Ukupno</i>
<i>iz</i>	37	34	11	8	90
<i>od</i>	15	29	7	9	60
<i>kod</i>	19	4	0	6	29
<i>do</i>	10	3	1	1	15

Na slici 9 prikazana je zastupljenost prijedloga s genitivom. Udio veći od 5% imaju samo tri genitivna prijedloga: *iz* (28,57%), *od* (19,05%), *kod* (9,21%), prijedlog *do* ima udio 4,76%. Prijedložno-padežni izrazi u genitivu s tim četirima prijedlozima čine 61,59% ukupnoga broja prijedložno-padežnih izraza u genitivu. Udio je ostalih 26 prijedloga 38,41%. Ostali su prijedlozi koji se javljaju s genitivom: *poslije* (14), *prije* (11), *blizu* (9), *pokraj* (9), *zbog* (9), *bez* (7), *oko* (7), *s* (7), *ispod* (7), *ispred* (6), *između* (5), *radi* (4), *kraj* (4), *nakon* (3), *preko* (3), *osim* (3), *usred* (2), *podno* (2), *protiv* (2), *umjesto* (1), *diljem* (1), *iza* (1), *izvan* (1), *početkom* (1), *tijekom* (1), *unutar* (1).

SLIKA 9. Zastupljenost prijedloga s genitivom.

Najzastupljenije je značenje mjesta – 23,42%, slijede: podrijetlo – 22,47%, vrijeme – 12,97% granična direktivnost – 7,28%, građa – 5,70%, uzrok – 3,16%, izdvajanje – 2,85%, odsutnost – 2,21%. Značenjske su uloge genitiva prikazane na slici 10. Budući da se s genitivom javlja najviše prijedloga i da prijedložni genitiv ima mnoštvo različitih značenja, koja su prisutna i u analiziranim udžbenicima u manjim postotcima, za potrebe ovoga rada genitivna značenja neće biti detaljnije prikazivana.

SLIKA 10. Značenjske uloge genitiva.

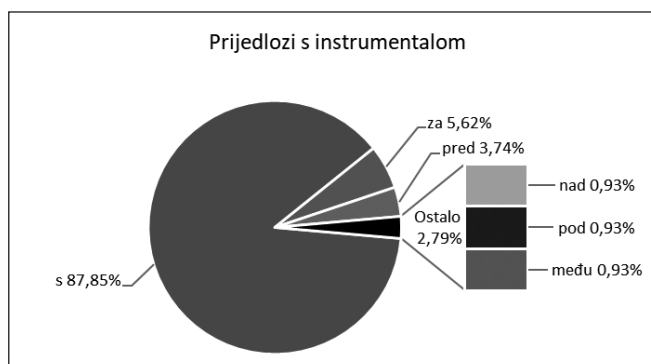
4.3.4. Instrumental

S instrumentalom se javlja ukupno 6 različitih prijedloga u analiziranim udžbenicima (tablica 12). Samo su dva prijedloga (*s* i *za*) zabilježena u svim analiziranim udžbenicima. Prijedlog *pred* je zabilježen u dva udžbenika, a prijedlozi *nad*, *pod* i *među* u jednom udžbeniku.

TABLICA 12. Zastupljenost prijedloga s instrumentalom.

	s	pred	za	nad	pod	među	Ukupno
<i>Dobro došli</i>	34	3	2	0	0	0	39
<i>Učimo hrvatski</i>	24	1	1	1	1	1	29
<i>Učimo hrvatski 1</i>	2	0	1	0	0	0	3
<i>Hrvatski za početnike 1</i>	34	0	2	0	0	0	36
Ukupno	94	4	6	1	1	1	107

Najzastupljeniji prijedlog s instrumentalom jest *s/sa* – 87,85%, slijede: *za* – 5,62% i *pred* – 3,74%, a prijedlozi *među*, *nad* i *pod* imaju istovjetan udio – 0,93% (slika 11).

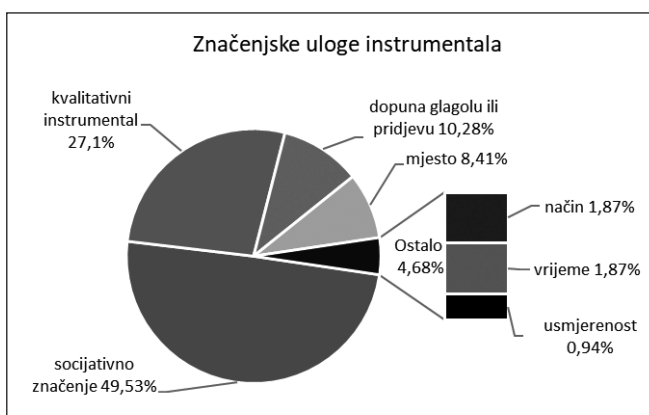

SLIKA 11. Zastupljenost prijedloga s instrumentalom.

TABLICA 13. Značenjska zastupljenost prijedložno-padežnih izraza u instrumentalu.

	<i>Dobro došli 1</i>	<i>Hrvatski za početnike 1</i>	<i>Učimo hrvatski 1</i>	<i>Učimo hrvatski</i>	Ukupno
socijativno značenje	18	20	1	13	53
kvalitativni instrumental	12	9	1	7	29
mjesto	3	1	1	4	9
način	1	1	0	0	2
vrijeme	1	1	0	0	2
dopuna glagolu ili pridjevu	3	4	0	4	11
usmjerenost	1	0	0	0	1
Ukupno	39	36	3	28	107

Najzastupljenije je značenje instrumentala socijativno – 49,53% slijede: kvalitativni instrumental 27,10%, dopuna (glagolu) 10,28%, značenje mjesta – 8,41% te načina 1,87%, vremena 1,87% i usmjerenosti 0,94% (tablica 13, slika 12). Glavna značenja instrumentala su značenje sredstva i socijativno značenje. Najučestalije je značenje instrumentala u prijedložnome obliku socijativno značenje, prototipno značenje prijedložnoga-instrumentala. Socijativno i kvalitativno značenje čine 76,63% ukupnoga značenja prijedložnoga instrumentala.

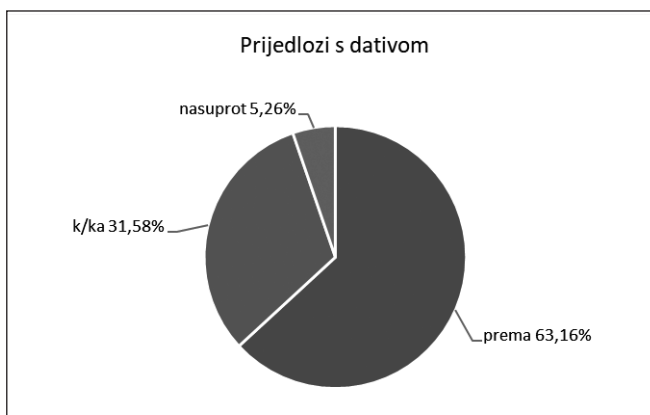
SLIKA 12. Značenjske uloge instrumentala.

4.3.5. Dativ

U tekstovima se dativ javlja s prijedlozima⁵: *k*, *prema*, *nasuprot* (tablica 14). U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* dativ se u prijedložnome obliku ne pojavljuje.

TABLICA 14. Zastupljenost prijedloga s dativom.

	<i>k/ka</i>	<i>prema</i>	<i>nasuprot</i>	<i>unatoč/ usprkos</i>	Ukupno
<i>Dobro došli</i>	3	4	0	0	7
<i>Hrvatski za početnike 1</i>	3	6	1	0	10
<i>Učimo hrvatski 1</i>	0	0	0	0	0
<i>Učimo hrvatski</i>	0	2	0	0	2
Ukupno	6	12	1	0	19

SLIKA 13. Zastupljenost prijedloga s dativom.

Najzastupljeniji je prijedlog s dativom *prema* – 63,16%, slijede *k* – 31,58% i *nasuprot* 5,26% (slika 13). Zabilježena su značenja dativa: usmjerenost/cilj – 94,74% i mjesto 5,26% (slika 14).

⁵ U udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* obrađuju se svi prijedlozi s dativom (*prema*, *k*, *nasuprot*, *unatoč/usprkos*) (*Hrvatski za početnike 1*, 2006: 161–173).

SLIKA 14. Značenjske uloge dativa.

4.4. Prijedlozi s dva padeža

S dva prijedloga, akuzativom i lokativom pojavljuju se prijedlozi *u* (612 pojavnica), *na* (367 pojavnica), *po* (26 pojavnica), s akuzativom i instrumentalom pojavljuju se prijedlozi *za* (188 pojavnica), *pred* (7 pojavnica), *među* (2 pojavnice), dok se prijedlog *s/sa* javlja s genitivom (7 pojavnica) i instrumentalom (94 pojavnice).

Ni jedan se prijedlog ne javlja s trima padežima.

Najzastupljeniji prijedlozi jesu prijedlozi koji se javljaju s dva padeža – *u* 612 (36,17%), *na* 367 (21,70%), *za* 188 (12,88%) te *s/sa* 101 (5,70%). Njih 1 268 čini 76,45% ukupnoga broja prijedložno-padežnih izraza u raščlanjenim udžbenicima.

Značenjska zastupljenost četiriju najzastupljenijih prijedloga posebno je obrađena. Budući da su to prijedlozi koji se javljaju s dva padeža, određuju se njihove prototipne uloge s pojedinim padežom.

4.4.1. Značenja prijedlog *u*

Prijedlog *u* s akuzativom ima značenje blisko osnovnomu akuzativnom značenju, znači graničnu direktivnost, dostizanje cilja kretanja, pokreta (suprotno *iz* s genitivom). S lokativom prijedlog *u* znači mjesto u unutrašnjosti, u okviru nekih granica. Ostala su značenja prijedloga *u* s lokativom: vrijeme, okolnost, sredstvo/način (kao jedno značenje), atribut, način, dopuna (pridjevima i glagolima) te se pojavljuje u ustaljenim priložnim oznakama. (usp. Raguž: 172–173)

Značenjska zastupljenost prijedloga *u* s lokativom potvrđuje prototipno značenje lokativa – značenje mjesta 85,38%. Prototipno značenje ujedno je i najučestalije. Slijede prema zastupljenosti prijedložni izrazi sa značenjem vremena 6,73%. Ustaljeni izrazi čine udio od 3,71%, a značenje načina čini udio od 2,09% ukupnih značenja prijedložno-padežnih izraza u lokativu, ostala značenja kriterij, sredstvo, vremensko-mjesno značenje te dopuna čine 2,09% značenja prijedložnoga lokativa.

Prijedlog *u* s akuzativom potvrđuje prototipno značenje granične direktivnosti, dostizanja cilja blisko temeljnom značenju akuzativa. Značenje cilja čini 82,32% ukupnoga značenja akuzativa. Značenje vremena pokriva 11,05% ukupnoga značenja. Ostala značenja čine 6,63% ukupnoga značenja akuzativa. Ostala su zastupljena značenja: vrijednost – 2,21%, dopuna 2,21% te način 1,10%, ustaljeni izraz – 1,10%.

Najzastupljenije je značenje prijedloga *u* – značenje mjesta 60,13% te cilja 24,35%, što su prototipna značenja dvaju padeža s kojima se najčešće javlja – lokativa sa značenjem mjesta i akuzativa sa značenjem cilja. Ukupno 84,48% značenja prijedložno-padežnih izraza koji uključuju prijedlog *u* pokriva značenje mjesta i cilja. Prijedlog *u* s genitivom u udžbenicima se ne javlja. Značenjska razlika prijedloga *u* s akuzativom i lokativom u svim je udžbenicima objašnjena.

Ostala značenja čine 15,52% značenja prijedloga *u*. Na početnoj razini učenja hrvatskoga kao stranoga jezika kao prototipno značenje lokativa usvaja se značenje prostora, a kao prototipno značenje akuzativa značenje cilja. Potvrđuje se da su prototipna značenja ujedno i najučestalija značenja.

4.4.2. Značenja prijedlog *na*

Hrvatske gramatike navode trinaest prijedloga koji dolaze uz akuzativ. „Od toga tri idu samo s akuzativom (*kroz, niz, uz*), jedan je (*mimo*) i genitivni, a ostalih je devet zajedničkih ili s lokativom (*u, na, o, po*) ili s instrumentalom (*među, nad, pod, pred, za*) po kriteriju mirovanja ili ostajanja u okviru, u granicama onoga što je imenicom označeno (kada su s lokativom i s instrumentalom) ili dostizanja cilja, dolaska na cilj, ulaska u okvire, granice nečega (kada su s akuzativom).“ (Raguž 2010: 168)

Prijedlog se *na* javlja u 164 prijedložno-padežna izraza u akuzativu te u 203 prijedložno-padežnih izraza u lokativu Dakle, u udžbenicima je 367 prijedložno-padežnih izraza s prijedlogom *na*.

Najzastupljenije je značenje prijedloga *na* s akuzativom – značenje cilja (75%), slijede dopuna (7,32%), vrijednost (6,10%), značenje vremena (4,29%) i načina (3,66%). Ostala značenja čine 3,63% ukupnoga značenja akuzativa.

Prijedlog se *na* javlja u 203 prijedložno-padežna izraza u lokativu. Od toga je najzastupljenije značenje mjesta (80,79%). Slijede dopuna (5,91%) i vremensko-mjesno značenje (5,91%) te značenje vremena (2,95%). Ostala značenja pokrivaju 4,44% značenja lokativa.

Ukupno se s prijedlogom *na* pojavljuje 367 pojavnica u akuzativu i lokativu. Najzastupljenije je značenje mjesta – 44,96% te cilja – 33,52% pa se potvrđuju prototipna značenja prijedloga *na* uz lokativ sa značenjem mjesta i akuzativ u značenju cilja. Ukupno 78,48% značenja prijedložno-padežnih izraza s prijedlogom *na* značenja su mjesta i cilja. Prototipna značenja su i najučestalija.

4.4.3. Značenjska zastupljenost prijedloga *za*

Prijedlog *za* u udžbenicima javlja se s dva padeža – akuzativom i instrumentalom. S genitivom se ne nalazi u analiziranim tekstovima ni jedan primjer. S akuzativom ostvaruje značenje namjene (82,32%) i vremena (11,59%). Ostala značenja (mjera, ustaljeni izraz, dopuna, cilj) čine 6,09% značenja. S instrumentalom ima najveći udio značenja mjesta – 66,66%.

4.4.4. Značenjska zastupljenost prijedloga *s/sa*

Prijedlog *s/sa* s genitivom se javlja 7 puta, što je udio od 2,22% u ukupnome broju prijedloga s genitivom. Prijedlog *s/sa* s instrumentalom se javlja 94 puta – 87,85% ukupnoga broja prijedložno-padežnih izraza u instrumentalu. Prijedlog *s/sa* s genitivom ostvaruje udio 6,93%, a s instrumentalom 93,07%.

Prijedlog *s/sa* s pojavnicom u genitivu ostvaruje se 7 puta. Značenje mjesta pokriva 85,71% značenja, značenje podrijetla 14,29% značenja. S instrumentalom se prijedlog *s/sa* javlja 94 puta. Socijativno značenje javlja se u 42,03% slučajeva, a kvalitativno značenje u 40,58% slučajeva te se kao dopuna glagolu javlja u 13,04% slučajeva. Značenje načina, vremena i sredstva čine ostalih 4,03% značenja prijedložnoga instrumentala. Prijedložni se instrumental objašnjava kao padež društva. Njegovo prototipno značenje ujedno je i najzastupljenije.

5. ZAKLJUČAK

Istraživanje je potvrdilo da su prototipna značenja prijedložnih padežnih oblika ujedno i najučestalija značenja u raščlanjenim tekstovima. Primjerenost tekstova i odnos prilagođenih i izvornih tekstova tako se može donekle i kvantitativno procijeniti. Prijedlozi s pojedinim padežom imaju značenje blisko njegovu osnovnom značenju, primjerice najzastupljenije značenje prijedloga *u* s lokativom jest značenje mjesto u unutrašnjosti, a s akuzativom ima značenje granične direktivnosti, cilja – blisko osnovnom značenju akuzativa. Na početnoj su razini učejna hrvatskoga jezika prijedlozi *u* i *na* najučestaliji prijedlozi te se tumači razlika uporabe prijedloga *u* ili *na* u prijedložno-padežnom izrazu sa značenjem smjera koji odgovara na pitanje *kamo?* i dolazi s akuzativom ili sa značenjem nalaženja u određenom prostoru s lokativom koji odgovara na pitanje *gdje?*. Prema očekivanju najzastupljeniji je padež u prijedložnom obliku lokativ (osim u udžbeniku *Učimo hrvatski* gdje je najzastupljeniji akuzativ). Prijedlozi uz različite padeže imaju različito značenje, ali je razlika i u čestoti njihova pojavljivanja s pojedinim padežom. Primjerice prijedlog *s/sa* pokriva 93,07% ukupnog značenja svih prijedložno-padežnih izraza s prijedlogom *s* i 87,85% ukupnog značenja instrumental u prijedložnom obliku.

Osnovna su značenja najučestalijih prijedloga *u* i *na* u svim raščlanjenim udžbenicima objašnjena. U udžbenicima *Učimo hrvatski* i *Učimo hrvatski 1* uloge se prijedloga *s/sa* ili prijedloga *za* ne tumače. U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* instrumental se imenica i ne obrađuje (iako se obrađuje pridjevna sklonidba u instrumentalu i uvodi dativ) kao ni u udžbeniku *Učimo hrvatski* iako se u njemu daje imenička i pridjevska te sklonidba osobnih zamjenica u muškom, ženskom i srednjem rodu jednine i množine. U udžbeniku se *Dobro došli 1* te *Hrvatski za početnike 1* padežne uloge s prijedlozima *s/sa* i *za* tumače. Redosljed obrade pojedinih padeža razlikuje se u udžbenicima. U udžbeniku *Dobro došli 1* poslije nominativa slijedi objašnjenje genitiva, akuzativa i lokativa zajedno, zatim obrada dativa i instrumentala te na kraju vokativa. U udžbeniku *Učimo hrvatski 1* pojedini se padeži i ne spominju ili se pridjevska sklonidba (*Učimo hrvatski*) uvodi i prije objašnjenja ili navođenja svih padeža. U udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* redosljed obrade padeža jest: nominativ, akuzativ, lokativ, dativ, instrumental, genitiv te na kraju vokativ. Opisuju se prototipna značenja pojedinih padeža. Načelo prototipnosti, čestotnosti i postupnosti u ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom primjenjuje se i u udžbenicima hrvatskoga jezika iako ne uvijek dosljed-

no. Ono je najbolje ostvareno u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1*.

U ovome se istraživanju nije posvetila pozornost prirodnosti tih tekstova i nisu se istraživale sve vrste riječi i pristup njihovoj obradi jer su takve raščlambe primijenjene na dijelu udžbenika, već se pokušalo utvrditi jesu li u tim tekstovima zastupljena prototipna značenja riječi na primjeru prijedloga. U istraživanje je uključen tek jedan dio jezične sastavnice i teksta. Za potpunije i konkretnije rezultate prilagođenosti gramatičke sastavnice tekstova, odnosno jezičnih struktura u udžbenicima potrebna su temeljitija istraživanja koja bi uključila veći broj udžbenika i veći broj načela kojima se vodi nastavni proces te raščlambu pojedinačnih tekstova i gramatičkoga sadržaja u cjelinama.

LITERATURA

- ALEXANDER, Ronelle. 2006. *Bosnian, Croatian, Serbian – A Grammar with Sociolinguistic Commentary*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- BARIČEVIĆ, Valentina i Martina KEKELJ. 2009. Udio vrsta riječi u tekstu na primjeru Lukina i Ivanova evanđelja, *Labor* 8: 170–182.
- BAŠIĆ, Marijana i Zrinka JELASKA. 2013. Zastupljenost padežnih značenja u hrvatskome jeziku, U: *Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe*, ur. Cvikić, Lidija, Petrovska, Elena, 264–282. Zagreb: HFD.
- BLAGUS, Vesna. 2005a. Pregled priručnika hrvatskoga za strance, U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Zrinka Jelaska i sur., 226–234. Zagreb: Sveučilišna naklada.
- BLAGUS, Vesna. 2005b. Odabir riječi u udžbenicima hrvatskoga za strance, U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Zrinka Jelaska i sur., 261–274. Zagreb: Sveučilišna naklada.
- CVIKIĆ, Lidija. 2016. *Hrvatski kao ini jezik – odabrane teme*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- CVIKIĆ, Lidija. 2005. Pregled priručnika hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika, U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Zrinka Jelaska i sur., 219–225. Zagreb: Sveučilišna naklada.
- ČEŠI, Marijana, Lidija CVIKIĆ i Sanja MILOVIĆ. 2012. *Inojezični učenik u okruženju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2008. *Raz-*

- govarajte s nama!*. Zagreb: FF press.
- ENGELSFELD, Mladen. 2000. *Croatian through Conversation*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- GRUBIŠIĆ, Vinko. 1994. *Elementary Croatian 1*. Zagreb: Hrvatski informativni centar.
- GRUBIŠIĆ, Vinko. 1995. *Croatian Grammar*. Zagreb: Sveučilišna naklada.
- GULEŠIĆ Machata, Milvia i Zrinka JELASKA. 2010. Inojezični hrvatski govornici i govornici drugih slavenskih jezika, U: Riječki filološki dani – zbornik radova 8, ur. Lada Badurina i Danijela Bačić-Karković, 695–716. Rijeka: Filozofski fakultet.
- JELASKA, Zrinka i Lidija CVIKIĆ. 2005. Poučavanje hrvatskim padežima, U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Zrinka Jelaska i sur., 329–340. Zagreb: Sveučilišna naklada.
- KORLJAN, Josipa. 2010. Stavovi o udžbenicima za početnu razinu učenja hrvatskoga kao J2. *Labor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1(9): 60–77.
- MOGUŠ, Milan, Maja BRATANIĆ i Marko TADIĆ. 1999. *Hrvatski čestotni rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- NORRIS, David. 2003. *Teach Yourself Croatian* (2. izd.). London: Hodder & Stoughton.
- NOVAK MILIĆ, Jasna. 2005. Glagolski sustavi u priručnicima za strance, U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Zrinka Jelaska i sur., 252–260. Zagreb: Sveučilišna naklada.
- HAWKESWORTH, Celia. 2003. *Colloquial Croatian and Serbian*. London: Routledge.
- HRŽICA, Gordana. 2005. Padežni sustav u priručnicima za strance, U: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Zrinka Jelaska i sur., 235–244. Zagreb: Sveučilišna naklada.
- RAGUŽ, Dragutin. 2010. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: vlastita naklada.
- SILIĆ, Josip i Ivo PRANJKOVIĆ. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb. Školska knjiga.
- TEŽAK, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa učenja hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- UDIER, Sanda Lucija i GULEŠIĆ MACHATA, Milvia. 2012. Prijedlozi u hrvatskom kao inom jeziku: opis i obrada. *Croaticum, Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika, 1. zbornik radova*, ur. Marica Čilaš Mikulić, Antonio-

Toni Juričić, Sanda Lucija Udier, 36–50. Zagreb: FF. Press
ZEROJ: Zajednički europski referentni okvir za jezika: učenje, poučavanje, vrednovanje. 2005. Zagreb: Školska knjiga.

MREŽNI IZVORI

Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa. 2011. Odluka o Programu hrvatskoga jezika za pripremnu nastavu za učenike osnovne i srednje škole koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_12_151_3143.html (pristupljeno 12. 12. 2018.).

IZVORI

- BAREŠIĆ, Jasna. 2007. *Dobro došli 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- ČILAŠ-MIKULIĆ, Marica, Milvia GULEŠIĆ MACHATA, Dinka PASINI i Sanda Lucija UDIER. 2006. *Hrvatski za početnike 1*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- KOSOVAC, Vesna i LUKIĆ Vida. 2004. *Učimo hrvatski 1, udžbenik i vježbenica s gramatikom*. Zagreb: Centar za strane jezike i Školska knjiga.
- BARAC-KONSTRENČIĆ, Višnja, Miljenko KOVAČIČEK, Sonja LOVASIĆ i Dobrila VIGNJEVIĆ. 1999. *Učimo hrvatski 1*. Zagreb: Centar za strane jezike – Školska knjiga.

ANALYSIS OF PREPOSITIONAL CASE EXPRESSIONS IN TEXTBOOKS OF CROATIAN AS A SECOND LANGUAGE

ABSTRACT

The aims of learning Croatian as a mother language and Croatian as a foreign language are defined by functional and communicational principles and they imply working on a text. At the starting levels of learning Croatian as a foreign language shorter and more simple texts are used, with more simple language structures and prototype words, in teaching of which the principle of prototype, frequency and graduality is obeyed, according to the language level of attendants of certain programmes. This work analyses the most represented prepositions as well as semantic representation of prepositions and prepositional case expressions in the textual part of a textbook at the starting level of learning Croatian as a foreign language and it tries, through their analysis, to determine to what extent above named principles are obeyed.

KEY WORDS: *Croatian as foreign language, text, prototype, frequency, prepositions, prepositional case expressions, semantic representation*